

Издање научне грађе

Прочка у Сиринићкој жупи

Јелена Г. Јевтић и Тијана Ј. Милентијевић

На подручју Сиринићке жупе сачуван је обичај познат као *Свадба Краљевића Марка* или *Прочка*, везан за Белу недељу. Припремама и извођењу овог ритуала ауторке су присуствовале у Готовуши и Штрпцу 2016. године. Саговорница Цвета Станојевић (рођена 1930. године у Битињи, удата и живи у Јажинцу) детаљно објашњава симболику празника, говори о прављењу *кумбара* (свежањ осушене коре дрвета, причвршћен на врх штапа и запаљен), паљењу ватри. Сећања на овај обичај забележена су и од сеоског пароха, оца Сенише Миленковића. Песме су бележене током извођења обредно-обичајних радњи, а део текстова казивали су чланови мушке певачке групе КУД „Младост“ из Готовуше.

Кључне речи: Прочка (Свадба Краљевића Марка), вучари, обредна лирика, Сиринићка жупа, теренска истраживања

Једна од првих ритуалних радњи на Белу недељу у Сиринићкој жупи је обилажење околних села, када вучари, коњаници, утврђују пут поворке, носећи вука као доказ успешног лова. Иду од врата до врата певајући песму *Домаћине, газдо мој*, која се изводи само у овој прилици:

Домаћине, газдо мој,
Ево вука у двор твој,
Подај вуку сочице,
Да не коље овчице,
Подај вуку сланине,
Да не сиђе с планине,
Подај вуку вуницу,
Да не коље јуницу!

Домаћин дарује вучаре ракијом, месом и новцем, а све прикупљено вучари ће искористити да увече направе пригодну прославу. Нико не затвара врата вучарима, а сматра се да их је добро богато даровати јер ће то донети благодат домаћинству.

Према речима оца Сенише Миленковића, сеоског пароха у Штрпцу, вучарски опход последњих година обједињен је с обележавањем Прочке, док су раније, након што би уловили плен, вучари обилазили села и изводили песме у периоду пре Беле недеље.

Сл. 1. Гочобија на челу поворке вучара из Готовуше на улазу у село Беревце, 2016.

Свадбу Марка Краљевића изводе на Белу недељу маскирани мушкарци. Поред Марка Краљевића, младожење, и његове невесте, ту су попови и судије.

Сл. 2. Свадба Марка Краљевића, попови, Штрпце, 2016.

Поворку чине коњаници и пешаци, лица су им покривена маскама коју пажљиво израђују месецима унапред. Од материјала користе кожу или рогове животиња да би постигли застрашујући изглед, а томе доприносе и оружје, односно оруђе, дрвени мачеви, виле, штапови.

Сл. 3. Свадба Марка Краљевића, једна од маски, Штрпце, 2016.

Сл. 4. Млада и вучар који је чува од крађе, Штрпце, 2016.

Један од елемената овог обичаја је и крађа невесте за коју Марко мора да плати откуп. У колу се том приликом могу певати различите

песме, углавном сватовске и љубавне, а издваја се песма *Тегнај ми оро, море, Бојано*:

– Тегнај ми оро, море, Бојано!¹
 – Не могу јадна, мори, да тегнам.
 Сви момци имав, мори, јелеци,
 А моје аро, мори, кожуфче.
 – Тегнај ми оро, мори, Бојано!
 – Ја би га јадна, мори, теглила,
 Али ти немам, мори, кошуљу.

Када се свадба заврши, увече се пале ватре и *кумбаре* – ритуални предмети у виду бакљи, направљени најчешће од свежења коре трешњиног дрвета, причвршћеног на процепљен штап; свежањ се запали на Прочку. При прављењу кумбаре, што се одвија раније, певају се следеће песме:

Овце чувам три године,
 Јано, еј, Бојано.
 Ником штету не учини.
 Јано, еј, Бојано.
 Враг нанесе три девојке.
 Јано, еј, Бојано.
 Једна свира, две играју.
 Јано, еј, Бојано.
 Све ми овце за брег зашле.
 Јано, еј, Бојано.
 Грдну штету учинише.
 Јано, еј, Бојано.

Лиснај се, горо зелена,
 Мори, лиснај се, горо зелена!
 Дотечи, водо студена,
 Мори, дотечи, водо студена!
 Опадај, лишће, са гране
 Мори, опадај, лишће, са гране!
 Те покри моје трагове,
 Мори, те покри моје трагове!
 Да ми ги драга не нађе,
 Мори, да ми ги драга не нађе!²

¹ У извођењу се сваки стих понавља.

² Песме казивали чланови мушке певачке групе КУД „Младост“ из Готовуше.

Око ватре мештани певају и играју, а почиње се најчешће песмом *Заспало ми Калинче*. Данас се певају претежно песме новијег датума, али традицију чувају старији мештани.

Заспало ми Калинче, нане, Калинче,
 На вр бело планинче, нане, планинче,
 На зелене ливаде, нане, ливаде,
 На студене камење, нане, камење.
 – Дик се, дик се, Калинче, нане, Калинче,
 Доста си се наспало, нане, наспало.
 Три вечери без мене, нане, без мене.³

Мештани окрећу кумбаре кружно, око себе, што асоцира на заштитну моћ круга, а ватром се терају зли духови који су, како се верује, најактивнији у том периоду.

Сл. 5. Кумбаре, Готовуша, 2016.

Ватре се пале на више места да би се село заштитило од деловања нечистих сила, а када се заврши ритуално паљење ватри, мештани изглађују несугласице настале у току године и праштају једни другима. Следи богата породична вечера јер сутра почиње Велики пост.

О обичају данас заборављеном, који се практиковао у селу Севцу, отац Синиша каже: „Сећам се да ми је баба причала да су се после вечере деца окупљала око куваних јаја која би била обешена канапом о кућну греду. Деца би се такмичила ко ће устима ухватити кувано јаје, јер се веровало да ће онога ко у томе успе те године пратити срећа. Ја

³ Исто.

се тога не сећам, али сам упамтио из бабних прича.“ О овом обичају данас нема трагова у овом крају.

Разговор о Прочки с Цветом Станојевић

Ц.С.: Прочка, то кад се покладује, на пример, неки пут крајем фебруара, неки пут почетком марта, у то доба, преко зиме.

Ј.Ј.: Од чега се праве кумбаре?

Ц.С.: Кубаре правимо од црешње, ољуштимо ону кору танку, и нанижемо на јено дрво, расцепамо дрво на четири комада и нанижемо добро на њу. И кад се то добро осуши вртиш, и не гасне брзо. А праве се и од сламе, од клеке, на пример, од смреке, од ошто оћеш.

Ј.Ј.: Како се прослављају Беле покладе?

Ц.С.: Те Беле покладе прослављо се на улици, изађо, рецимо, старо, младо, обучо се у прње, у било што, и онда пево, игро.

Ј.Ј.: Ко су учесници у свадби?

Ц.С.: Има мланеста, знаш, понапре мланеста звале, младожења, младожења је Краљевић Марко, а мланеста мушкарац, али обуче су у ношњу. И на коња, и тако, уз село, низ село, и људи ги дарују, знаш, ко ракију, ко паре и тако. Деца се сакупе, стари, млади, да гледају. Стварно је смешно, некад је и украду, па је сакрију, па они јуре са сабљама да је врате.

Ј.Ј.: Шта се дешава када се свадба заврши?

Ц.С.: Кад се то заврши онда се кумбаре пале и се прославља на улици. Сакупе преко дана сламу, гуме, свашта, и увече запале ватру, и сви оду да маву кумбаре и зову: „Маве муве! У другу мавалу вашке и буве!“ Ако има нека млада снаша, онда се вика томе: „Ооо, Златко! Изведи снашу да ти гу товаримо за Стари Качаник!“

Ј.Ј.: А затим?

Ц.С.: После идемо да вечерамо. А после вечере се опрашта ако неко некоме урадио нешто лоше у току године. Кажу да Бог тад опрашта.

Ј.Ј.: Зашто се празник зове Прочка?

Ц.С.: Прочка се звала због опраштања, да се људи измире међусобно, укућани, комшије, сви.

За празновање Беле недеље мештани Сиринићке жупе се брижљиво припремају, а постоји и група људи која се бави организацијом пригодног хумористичког програма. Организовани програм се изводи у селу Штрпце, а присуствују мештани читаве Сиринићке жупе, иако вучаре има готово свако село у овој општини. Том прили-

ком казују се стихови који су написани само за ту прилику, а теме су политика, актуелни домаћи и светски догађаји. Сваке године учесници програма припремају нов материјал. Организациони одбор води последњих година и фејсбук страницу посвећену овом празнику (<https://www.facebook.com/Procka38236/>), где се може наћи и значајна документарна грађа.

Извори илустрација

Архив аутора.

Pročka (White Shrovetide, the Eve of Lent) in the Sirinić District

Jelena G. Jevtić and Tijana J. Milentijević

Summary

The paper presents the results of field research of a Serbian custom *Pročka* (White Shrovetide, the Eve of Lent) or *The Wedding of Marko Kraljević*, which is performed on *Bela nedelja* (White Shrovetide) in the Sirinić district (Šar Mountains region). Research was conducted in 2016, when two collocutors were interviewed: Cveta Stojanović (b. 1930, Bitinja, living in Jažinac) and Father Siniša Milenković. The elements of the custom are presented: masking, making and burning *kumbara* (a bundle of dried bark attached to the top of a stick and ignited), setting ritual fire in the village, as well as the lyrics of the folk songs.

Keywords: Pročka, masking, ritual fire, folk songs, Sirinić district, fieldwork

Јелена Г. Јевтић
Студенткиња Филозофског факултета
Универзитета у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици
Е-пошта: jelenajevtic789@gmail.com

Тијана Ј. Милентијевић
Студенткиња Филозофског факултета
Универзитета у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици
Е-пошта: tijanamilosevic21@gmail.com

Примљено: 26. 4. 2019.
Прихваћено: 1. 6. 2019.